

ÇOCUK EDEBİYATI İLKELERİ IŞIĞINDA HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN 'YOL VER DENİZ' HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Salim PİLAV**

Özet

Bütün yaşlara hitap eden edebî eserler, hem düşüncelerin şekillenmesinde hem de duyguların çeşitlenmesinde oldukça önem arz etmektedir. Özellikle hedef kitlesi çocuklar olan edebî eserler, bir yandan çocuklara edebî zevk ve estetik bakış kazandırırken diğer yandan da güzel bir dil kazanımı sağlamaktadır. Dilin etkili ve zengin bir biçimde kullanıldığı edebî ürünler ana dili sevgisi ve bilinci kazanılmasında da oldukça faydalıdır. Bütün bunların yanın-da bu tür eserlerin olumlu kişilik gelişimine de zemin hazırladığı bir gerçektir.

Bu çalışmada, Halikarnas Balıkçısı mahlaslı Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın, hedef kitlesi çocuklar olan "Yol Ver Deniz" adlı eserinin çocuk edebiyatı ilkeleri ışığında değerlendirilmesi yapılmıştır. Eserin muhteva özellikleri ortaya konularak özellikle söz varlığını oluşturan unsurları dikkatlere sunulmuştur. Buna göre eserin çocukların algı gelişimine, sosyal ve duygu gelişimine, kişilik gelişimine ve hayal gücünün zenginleşmesine ortam hazırlamak gibi çocuk edebiyatı hedeflerine hizmet ettiği görülmüştür. Ayrıca eserde çocukların söz varlığını geliştirecek kelime, deyim, tabir, atasözü ve terimlere yer verilmesi, eserin dikkat çeken yönlerini oluşturmuştur.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat, çocuk, çocuk edebiyatı, söz varlığı, deyim

Giriş

Edebiyat, yetişkinler ve gençler için olduğu kadar, belki de daha fazla, çocuklar için de düşüncelerinin yeterli ve doğru bir tarzda oluşumu ve gelişiminde, duygularının eğitimi ve yansıtılmasında, estetik zevkin teşekkülünde son derece önemlidir. Bu yüzden, hem dünya edebiyatında, hem de Türk Edebiyatında, bütün edebî dönem ve devirlerde edebî eser ortaya koyan şair ve yazarların bir kısmı, çocukları hedef kitle olarak da eserler yazmışlardır. Sosyal hayattan kopuk olduğu yaftasıyla son derece haksız, acımasız ve abartılı bir eleştiriye maruz kalan divan edebiyatı döneminde bile çocuklar için hikemî ve öğretici tarzda da olsa eserler kaleme alınmıştır. Nâbî'nin 'Hayriyye', Sümbülzâde Vehbî'nin 'Lütfiyye' adlı eserleri buna en güzel örneklerdir. Servetifünun edebiyatının en güçlü temsilcisi Tevfik Fikret, 'Şermin' adlı şiir kitabıyla, Millî Edebiyat Dönemi'nde ise Ziya Gökalp ve Ömer Seyfettin, hedef kitlesi doğrudan çocuklar olan şiir ve hikâye türünde edebî eserleriyle bir gele-

* Bu çalışma, 9-12 Mayıs 2011 tarihinde Bodrum'da gerçekleştirilen 2. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulan metnin düzenlenmiş ve eklenmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü

neği başlatmışlardır. 1940'lardan sonra daha da önem kazanan ve genişleyen çocuk edebiyatı günümüzde de varlığını ve önemini korumaktadır.

Üzerinde duracağımız esere geçmeden önce eserin yazarı hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

17 Nisan 1890 yılında Girit'te doğan Cevat Şakir Kabaağaçlı, sürgün geldiği, bir zamanların taşra kasabası Bodrum'u dünyaya tanıtan ve onunla özdeşleşen ünlü bir edebiyatçıdır. Hayatının 25 yılını Bodrum'da geçiren yazar, Bodrum'un ve Anadolu uygarlığının tanıtılmasına, yörenin ağaçlandırılmasına olağanüstü katkıda bulundu. 'Halikarnas Balıkcısı' mahlasıyla önce gazete ve dergilerde yazılarıyla, bunun yanında hikâye ve romanlarıyla uluslararası üne kavuştu. Hedefi Yunan uygarlığının kökeninin Anadolu uygarlığı olduğu düşüncesini yaygınlaştırmaktı. 'Aganta Burina Burinata', 'Ötelerin Çocukları', 'Turgut Reis', 'Anadolu Efsaneleri', 'Deniz Gurbetçileri' ve 'Mavi Sürgün' gibi yirmiden fazla eseri altı yabancı dilde yayımlandı. 1947'de İzmir'e yerleşen Halikarnas Balıkcısı, 13 Ekim 1973'te bu şehirde öldü. Vasiyeti üzerine çok sevdiği Bodrum'da defnedildi.

1926'dan sonra deniz hikâyeleriyle tanındı. Konularını Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi kıyı ve açıklarında gelişen, denize bağlı olaylardan çıkardı. İçinde yaşadığı, en küçük ayrıntılarına kadar bildiği hür ve asi denizi, kaderleri denizin elinde olan balıkçıları, dalgıçları, sünger avcılarını ve gemileri zengin bir terim ve mitoloji hazinesinden güçlenerek, denize karşı sonsuz bir hayranlıktan gelen şiirli, yer yer aksayan, ama sürükleyip götüren bir anlatımla hikâye ve romana geçirdi.

Yazı ve düşünceleriyle döneminin önemli aydınlarını etkilemiş bir kişi olarak, çeşitli dillerden yüz kadar da kitap çevirmiş olan Halikarnas Balıkcısı'na Kültür Bakanlığınca 1971 Devlet Kültür Armağanı verilmiştir.

Türkiye'de 'Aganta Burina Burinata, Uluç Reis, Turgut Reis' gibi eserleriyle tanınan Halikarnas Balıkcısı, gerçek adıyla Cevat Şakir Kabaağaçlı, öznesi doğrudan çocuklar olan tahkiyeli eserler de kaleme almıştır. Adı bu mekânla (Bodrum'la) özdeşleşen yazarın çocuk edebiyatı sahasında yazdığı eserlerini 'Deniz Çağrısı', 'Gülen Ada' ve 'Yol Ver Deniz' isimleriyle biliyoruz.

Çalışmamızda, Bodrum aşığı olan yazarın 'Yol Ver Deniz' adlı çocuk edebiyatı ürünü olan hikâye kitabını çocuk edebiyatının ilkeleri ışığında değerlendirecek, muhteva özelliklerini ortaya koyup özellikle söz varlığı bakımından taşıdığı öneme dikkat çekeceğiz.

Halikarnas Balıkcısı'nın 'Yol Ver Deniz' adlı hikâye kitabı, esere adını veren 'Yol Ver Deniz Gemicisi Geliyor' isimli hikâye ile birlikte toplam on adet hikâyeden oluşmuştur. Bunlar 'Açıklıklar Yolcusu', 'Gençlik Denizlerinde', 'Cankurtaran Anırtı', 'Balık Fatoş', 'Ölümler İni', 'Yolcu', 'Denizli Horozu', 'Barba Vangel' ve 'Bir Damla' adlı hikâyelerdir.

On hikâyeden oluşan 'Yol Ver Deniz' adlı bu eserin 1998, 2002 ve 2011 yıllarında üç kez basımı yapılmıştır. Bilgi Yayınevi tarafından basılan eserin incelemeye aldığımız 2011 baskısında ön kapakta hikâyelerde geçen mekânı tasvir eden sanat değeri bakımından da etkili denilebilecek bir resim bulunmaktadır. Bu resmin, işlevi bakımından süsleyici bir resim olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu tür resim-

ler, konunun açıklanmasına yardımcı olmaktan çok onun sembolik yönünü belirtmeye yarar. Eserin içeriğinde de her bir hikâye ile ilgili olarak az da olsa karakalem çalışması şeklinde resimlere yer verildiğini görmekteyiz. Ancak bu resimler, işlevi bakımından açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler olarak düşünülmüştür. Eserin fizikî özellikleri itibariyle 10-11 yaş grubuna hitap ettiğini söyleyebiliriz.

Muhtevaya Dair Tespit ve Değerlendirmeler

Eserin muhteva özelliklerini, mekân, şahıs kadrosu, dil ve üslup özellikleri itibariyle değerlendirerek ortaya koyacağız. Ayrıca, hikâyelerdeki konu, tema, olay örgüsünü ayrı ayrı ele almak yerine, bir bütün olarak ve nitelikli çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler bağlamında yorumlayacağız.

Eserde yer alan bütün hikâyelerde ortak mekân denizdir. Bunun yanında, gerek Türkiye'den gerekse dünyadan deniz, şehir, ada ve ülke ismi olarak birçok yer ismi geçmektedir. Bunlardan bazıları; *Bodrum; Fethiye, Palamut Bükü, İskenderiye, Kalimnos Adaları, Skarpantos, Girit Adası, Rodos, Sömbeki Adası, Antalya, İzmir, Kızıldeniz, Hint Okyanusu, Lübnan, İstanköy, Pamukdede Burnu, Kuşadası, Denizli, Midilli, Yemen, Galiçya, Arşipel (Ege), Ege Denizi* olarak sıralayabiliriz. Görüldüğü gibi eserde okuyucuya geniş bir coğrafya kültürü kazandırılmaya çalışılmıştır.

Hikâyelerdeki şahıs kadrosunun son derece sınırlı olduğunu görmekteyiz. Bu durum şüphesiz olumlu bir özelliktir. Zira çocuk yayınlarında çok sayıda kahraman yerine, az sayıda kahraman olmalıdır. Özellikle küçük çocuklar için yazılan eserlerde bir veya iki kahraman da yetebilir. Örneğin, bir çocuk veya kardeşi, bir avcı ve köpeği, bir ördek ve yavruları gibi. Kahramanı çocuk olan eserler daha çok ilgi çekmektedir. Halikarnas Balıkcısı'nın 'Yol Ver Deniz' adlı bu eserinin her bir hikâyesinde çok az sayıda kahraman vardır: 'Açıklıklar Yolcusu'nda "Hasan Usta", 'Gençlik Denizleri' adlı hikâyede "Barka Mustafa Reis", 'Cankurtaran Anırtı' hikâyesinde "Karamanoğlu Kaptan", 'Yol Ver Deniz Gemici Geliyor' isimli hikâyede "İhtiyar Hüseyin dede ve 11 yaşındaki oğlu", 'Balık Fatoş'ta "Balık Fatoş" adlı kız, 'Yolcu' hikâyesinde "Yaşlı Kaptan ve Küçük Mahmut", 'Barba Vangel'de "Barba Vangel adlı kişi, 'Bir Damla' hikâyesinde "Küçük Deli Aliş", 'Denizli Horozu' adlı hikâyede "Denizli Horozu, Süleyman ve adı belirtilmeyen neşeli kız", 'Ölümler İni'nde" ise "Hacı Lebib, Huriye nine." Görüldüğü gibi her bir hikâyede bir ya da iki kahraman mevcuttur.

Çocuk hikâye ve romanlarında bulunması gereken niteliklerden biri, karakterlerin iyi belirlenmiş olmasıdır. Küçük çocuklar, önceleri kalıp hâlindeki güzellik ve iyilik simgelerini ararken bir süre sonra kendileri gibi canlı ve doğal kahramanlar isterler. İyi çizilmiş karakterler yoluyla kendi sorunlarını çözebilir, çevrelerine yeni bir anlayış ve görüşle bakabilirler. Bu eserin 'Açıklıklar Yolcusu' isimli hikâyesindeki kahraman Hasan Usta'nın son derece azimli olması, her türlü güçlüğü rağmen en büyük hayali olan kayığı yapıp denize açılma sevdasını gerçekleştirmesi çocuklar için çok önemli bir modeldir. Yine 'Yolcu' hikâyesinde "Küçük Mahmut" adlı kahraman gerçek hayattaki bütün çocuklar gibi son derece canlı ve doğal bir kahramandır. Kendisine hediye edilen gemi modelini alır almaz kurabiye sandığını bir kenara bırakarak denize koşturması ve o gemiyi denizde büyük keyifle yüzdürürken derin hül-yalara dalması hemen bütün çocukların sergileyeceği bir davranıştır. Ayrıca burada yazarın çocuk edebiyatının daha önce zikrettiğimiz "çocuksuluk" ilkesine uygun

davrandığını söylemek mümkündür. Bilindiği üzere çocuksuluk, çocuğun yapmak istediği gibi yapmak, davranmak istediği gibi davranmaktır. İşte Küçük Mahmut adlı kahraman da bütün çocuklar gibi davranmıştır. Yani hayâllerini süsleyen gemi modelini hediye olarak alır almaz denize koşmuş ve aile bütçesine katkı için satmak zorunda olduğu kurabiyeleri bir kenara fırlatıp atmıştır. Oyun ve oyuncak bütün çocukların biricik gerçekleridir. Bunun dışındaki hayata dair unsurlar onlar için ikinci dereceden öneme sahiptir.

Eserde, çocukların edebî eserlere ihtiyaç duyma sebepleriyle ilgili çok önemli özelliklere rastlanmaktadır. Nitekim edebiyatın "ruha canlılık verdiği, yaşama gücünü artırdığı, hayatı keşfe yardım ettiği ve bütün bunlarla birlikte bir rehberlik kaynağı olduğunu" (Jacop 1955'ten aktaran: Oğuzkan, 2001:5-6) biliyoruz. Bu hususlar özellikle çocuklar için büyük önem arz etmektedir. Eserin 'Cankurtaran Anırtı' isimli hikâyesinde yukarıda zikredilen pek çok özelliği görmek mümkündür. Denizin ortasında şiddetli bir fırtınaya yakalanan insanları anlatırken yazar şu değerlendirmeyi yapar:

"Denizde bir tehlike olunca, dargınların gönülleri arasında öyle bir kardeşlik bağı bağlanırdı ki, deme gitsin. Birisi dünyanın en kibirli sultanı, öteki de dünyanın en hor görülen, çiğnenen dilencisi olsa, birbirine öyle bağlanırlardı ki, ikisini de çift sarılı yumurtadan çıkma, çifte kumrular sanırdınız. Denizdeki yürekler birleşince, kopmaz, gevşemez demir ve çelik bağlar 'pes' der. Heyy gözünü sevdiğimin denizi heyy!.. Hele bir kasırğa makamında öte koysun; yalamı dolanı, sultanı köleyi, zengini fakiri, kibarı dilenciye- ne bileyim- çürük çarık, vır zıvırı, cartu curtu paramparça eder. Fırtına soluğuyla 'Alın size' (...ler)' diyerek üfleyp savurur atar! Ortada kala kala casavlak insan kalır. (s.40)

Çocuk edebiyatının hedeflerinden olan; çocuğun algı gelişimine, sosyal ve duygu gelişimine, kişilik gelişimine ortam hazırlamak gibi amaçlara bu eserin hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin 'Yol Ver Deniz Gemicisi Geliyor' isimli hikâyede oldukça kötü hava koşullarına rağmen gemicilerin ölümü dahi göze alarak doğum yapmak üzere olan bir kadını Rodos'a götürme gayreti takdire değer bir durumdur. Çocuk bu hikâyede, hayatta candan dahi önemli olan insanî hasletlerin ve ulvî gayelerin olduğu hissine kapılacaktır.

Çocuk edebiyatı aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılan bir başka önemli hedef de çocuğun hâyal gücünü geliştirmektir. Eserde 'Yolcu' adlı hikâyenin bu amaca hizmet ettiğini görüyoruz. Geçimini kurabiye satarak temin eden küçük bir çocuğun yaşlı bir kaptan tarafından kendisine hediye edilen gemi modeliyle denizde hayalî bir yolculuğa çıkması ve hayatın bütün gerçeğini unutmaması, hayalen de olsa herkesin arzuladığı mutlu adaya ulaşma emeli çocukların oldukça ilgisini çekecek bir durumdur.

Eserde yer alan birçok hikâyede çocuk edebiyatının gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflere büyük ölçüde ulaşıldığını söylemek mümkündür. Örneğin hikâyelerde deniz ve denizcilikle ilgili birçok kavram ve terime yer verilmiştir. Böylece kitabın hem bilgi, hem de eğlence kaynağı olduğu ortaya konmuştur. Eserdeki hikâyelerin genelinde çocukların yaşlarına göre ilgi duydukları konuları göz önüne almak hedefine de ulaşılmıştır. Onların ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak, zihin ve algı gelişimine yardımcı olarak birçok hikâyedeki olumlu bakış açısıyla kişilik gelişimini de olumlu yönde etkilemek amacı gerçekleştirilmiştir.

Çocukların edebî eserlere ihtiyaç duyma nedenlerinden biri de, edebiyatın yaratıcı etkinlikleri teşvik etme özelliğidir. Halikarnas Balıkçısı'nın incelediğimiz bu eserinde, çocuklara hikâyeler aracılığıyla yaratıcılık vasfı kazandırılmaya çalışılmıştır. Örneğin 'Bir Damla' adlı hikâyede, kahraman Küçük Deli Aliş, meçhul bir geline gökkuşağından duvak örmeye gayret ediyor. Son derece özgün ve yaratıcı bir fikir olan bu hayalini gerçekleştirmek için var gücüyle ve sonuna kadar gayret ediyor.

Eserde, vecize kıymetinde, öğüt veren ve çocukların yüreğine kazınarak olumlu kişilik gelişimine katkı sağlayacak türden ifadeler de vardır. Örneğin 'Barba Vangel' adlı hikâyede Türk ve Yunan balıkçı teknelerinin denizde karşılaşmaları, önce savaş düzeni alıp sonra Barba Vangel adlı yaşlı ve saf olarak bilinen bir kayığın dostluk çağrısı yapan "yaşasın" narasını atması, neticede her iki kayıkta bulunan iki millete mensup kayıkların kaynaşarak birbirlerine izzet ikram göstermesi anlatılmış ve hadise yazarın ağzından yüreklere kazınacak özdeyiş hükmünde şu ifadeyle noktalananmıştır: "Kin denizinin üstünde yepyeni bir ay doğdu".

Edebî eserlerde ne anlatılıyor ve niçin anlatılıyor sorusu kadar nasıl anlatılıyor sorusu da önemlidir. Bir başka ifadeyle bir edebî eserde konu ve amacın yanında en az onlar kadar kayda değer olan dil ve üslup özelliğidir. Hatta çocuk edebiyatı alanında dil ve üslup daha da önem arz etmektedir. Zira bazı eleştirmenlere göre bir çocuk edebiyatı türünde çocuğa göreliliğin ölçüsünü dil ve üslup belirlemektedir. Bu bilgiler ışığında, Halikarnas Balıkçısı'nın 'Yol Ver Deniz' adlı eserini dil ve üslup yönünden incelediğimizde şu değerlendirmeleri yapabiliriz:

Söz konusu eserde anlatım tarzı olarak "yazar anlatıcı" anlatım tarzının kullanıldığını görüyoruz. Yer yer kahraman veya kahramanlar konuşurlarsa da hâkim olan yöntem yazarın kuvvetli ve keskin bir gözlem yeteneğinin yansıtıldığı "yazar anlatıcı" yöntemidir. Şüphesiz bu durum kimi zaman olaylardaki hareketsizliğe sebebiyet vererek olumsuz bir durum meydana getirmiştir. Zira özellikle çocuk yayınlarında olaylar son derece hareketli, kahramanlar oldukça canlı olmak durumundadır. Olaylardaki hareketlilik de ancak sık sık başvurulan diyaloglarla sağlanmalıdır.

Dil ve üslup yönünden eserde olumlu bir durum olarak vurgulanması gereken beş duyuyu ilgili kelimelere sıkça yer verilmesidir. Beş duyuyu ilgili kelime ve anlatımlar çocukları derinden etkiler. Ayrıca bu tür kelimeler üsluba renk ve canlılık katar. Eserde bu tür anlatım ve kelimelere sıkça rastlamaktayız. Örneğin; 'Açıklıklar Yolcusu' adlı hikâyede dalgacıların şıprıdayan su dillerini uzatarak geminin ayağını öpmesi, denizin taze tuz kokan nefesiyle kayığa doğru soluması, "gel!, gel!" diye türkü söylemesi, kayığa seslenerek: "Ben senin mavi bakışlı, mavi saçlı, mavi gülüşlü sevgilininim" (s.12-13) demesi oldukça etkilidir. Ayrıca burada çocukların ilgisini çeken edebî türlerden biri olan 'Fabl' türünde sıkça rastladığımız 'teşhis ve intak' (kişileştirme ve konuşurma) adı verilen edebî sanata da yer verilmiştir. Bu durum da çocukların son derece hoşuna giden bir anlatımdır.

'Açıklıklar Yolcusu'nda "Trandil (kayık) amma da yakışıklıydı doğrusu! Sancak ve iskele bordalarına (yanlarına) dayatılan desteklerle, kumsal üstünde yatan kırk ayaklı koca bir ejdere benziyordu" betimlemesi, 'Gençlik Denizlerinde' hikâyesinde yelkenliden bahsederken "uçan buluta gem vurmak" tabiri, 'Cankurtaran Anırtı'da "dalganın sırtına binmek", "kaşları çatık kayalar", "denizin yüzü, ağızlarından köpükler saçan bizi parçalamaya koşan köpeklerle doldu benzetmesi, 'Yol Ver

Deniz Gemici Geliyor' adlı hikâyede "koca bir fırtınanın asırlık ulu ağaçları saman çöpü gibi kırmayı, yere çarpması, çiğnemesi ve denizlere duman attırması" "ölümün esneyen karanlığı" şeklindeki anlatımlar, 'Balık Fatoş'ta' "Fatoş, çamlıktan geçerken çamlarının ödlerinin koptuğunu, saçlarının diken diken olduğunu, ağaçların tüm kollarıyla birbirlerine sarılmalarına rağmen bel kemiklerinin çatırdadığını duydu." betimlemesi, 'Barba Vangel' isimli hikâyede "Denizler, hemen hemen kapanmış kara kırıpkirler arasından hayal meyal ağaran bir göz akı gibi uyuyordu." benzetmesi bütün çocukların büyüleneceği bir üslup özelliğidir.

Eserde kimi zaman nükteli ifadeler ve secili söyleyişlere de yer verilerek çocukları tebessüm ettirecek ve eğlendirecek dil ve üslup özelliği sağlanmıştır. Örneğin 'Cankurtaran Anırtı' adlı hikâyedeki şu ifadeler bu durumun kanıtıdır:

"Eşeğin anırması bize bülbül sesinden daha tatlı geldi. Eşek anırmasaydı halimiz yamandı. Anırma deniz feneri görevini gördü. Hani orada kaşları çatık kayalar var a, oralara tam yolla çarparak tuzla buz olurduk. Karadaki eşek anırtısına karşılık, bizim on Kilis eşeği bir konser tutturmasını mı? Kim bilir karadaki eşeğe ne diyorlardı? 'Ah sorma başımıza gelenleri. Neye uğradığımızı pek anlayamadık. Başımıza gelenler ne çayıra, ne bayıra, ne samana, ne ahıra benziyordu' diye mi dert yanıyorlardı acaba? Vallahi hepimizin sınırları boşandı. Bizi bir gülmedir tuttu. Ama nasıl, soluğumuz kesilinceye dek... Biz güldükçe, hem denizden ve hem de karadan anırdılar... (s.44)"

Eserde kullanılan cümlelerdeki kelime sayısı, bir başka ifadeyle cümlelerin uzunluğu eserin hitap ettiği hedef kitlenin seviyesine uygundur. Genellikle kurallı cümleler kullanılmış olmakla birlikte, zaman zaman karşılıklı konuşma cümlelerinde devrik yapıya da rastlanmaktadır. Yine paragraf yapısı bakımından da seviyeye uygunluk görülmektedir. Zira çocuk yayınlarında anlatımlar çok uzun paragraflarla yapılmamalıdır.

Bir edebî eserin değerini ortaya koyan hususlardan biri de o eserin yaslandığı söz varlığıdır. Söz varlığı deyince akla; kelime hazinesi, atasözleri, deyimler, terimler, ilişki sözleri (kalp ifadeler) ve ikilemeler gibi unsurlar gelmektedir.

'Yol Ver Deniz' adlı eser hitap ettiği hedef kitle açısından zengin bir söz varlığına sahiptir. Özellikle birçoğu denizcilikle ilgili terimler olan bilinmeyen kelimeler, çocukların temel kelime hazinesini geliştirmeye yöneliktir. Zira bir edebî eserde çocuğun bilmediği, o eser sayesinde öğreneceği kelimeler olmalıdır. Okunan her eser çocuğun üretici kelime hazinesine yeni kelimeler kazandırmalıdır. Bu eserin her bir hikâyesinde bu hususun yerine getirildiğini görmekteyiz.

Eserde geçen, birçoğu deniz ve denizcilikle ilgili terimler olan kelimeler şunlardır: "trandil, karina, küpeşte, borda, pruva, yeke, firuze, fora, seren, alabanda, perende, gomina, miço, bocalabanda, küharçile, raspa, driça, bukina, tira, molo, boca, toka, kontra, hassa, punya, portolan, mahya, alabora, traversa, laçka, aganta, izbandut, tambura, cura, harup, mahmur, palamar, teskere, issa, pupa, ronda, tornad, arma, karina, pravezza, destamora, flok, gabya, tril, Zefir, çavlan, yılankavi, rakkas, camadan, semiz, sıska, sünepe, Beberuhi, us, işkil, Arşipel, pina, bisüs, hale, futa, fistan..."

Eserin deyimlere yer vermesi bakımından da önemi çok büyüktür. Eserde oldukça zengin bir deyim kullanımına rastlamaktayız. Bir dilin söz varlığı içinde önemli bir yeri olan deyimler, anlatıma güç katmanın yanında dili kullanan bireylere

o milletin tarihini, kültürünü, karakterini, değer ve kabullerini de öğretmesi bakımından oldukça önemlidir. Kültürün en önemli taşıyıcısı olan dil, içindeki söz varlığına ait bir unsur olan deyimler sayesinde yeni nesilleri geçmişe ve geleneğe bağlar. Çünkü birçok deyim oluşumunda tarihî bir olay, ibret verici bir durum ve mizahi de olsa güldürürken düşündürülen bir hadise etkilidir. Bir milletin tarihini, karakterini, dünya görüşünü öğrenmek isteyenler öncelikle o milletin dilini incelemelidir. Elbette ki, dil içindeki deyimlerin ve atasözlerinin bu incelemede ve sonuca doğru ulaştırmada çok önemli bir yeri vardır. Atasözleriyle birlikte deyimler, âdeta o milletin dünya görüşünün ve hassasiyetlerinin şifreleridir.

Eserde kullanılan başlıca deyimler şunlardır: “*cancığer dost olmak, göz atmak, boş vermek, içi ısınmak, can atmak, kan ter içinde kalmak, dırıldır etmek, bin dereden su getirmek, gam etmek, gönlü kabarmak, gerdan vermek, gün görmek, baş etmek, kıyamet koparmak, surat etmek, can yakmak, deli dıvane olmak, duman attırmak, burun kesilmek, taş kesilmek, yüreği cız etmek, cehennem zebanisine dönmek, köküne kibrit suyu dökmek, göz gözü görmez olmak, tuzla buz olmak, gözünü dört açmak, kuş kanadı kesilmek, ana baba günü, şapa dönmek, omuz silmek, tozu dumana katmak, har vurup harman savurmak, gözleri faltaşı gibi açmak, alt üst etmek, bıçak gibi kesilmek, gemini kısmak, dert yanmak, kıssadan hisse kapmak, parmak ısırarak, sökün etmek, boş vermek, can kulağıyla dinlemek, tefe koymak, kulak vermek, armut piş, ağzıma düş, çenesi boşalmak, in cin top atmak, hey heyleri tutmak, muradına ermek, adam akıllı, eli maşalı, papara yemek, çorap söküğü gibi gitmek, yalın ayak başı kabak...*”

Eserde yer alan atasözleri ise şöyle sıralanabilir: “*Foku ağlatan onmaz, Pişmiş kelleye gökten büyük ikramıye mi iner? Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar...*”

Eserde farklı yapılarda kurulmuş çok sayıda ikilemeye de yer verilmiştir. İkilemeler, anlatıma güç katmanın yanında ifadeyi daha akıcı hale getirir. Anlatıma rahat bir söyleyiş özelliği katarak içtenliği sağlamaktadır. Eserde yer alan hikâyelerin tamamında geçen ikilemeler şunlardır:

“*Çerçöp, alım satım, pisi pisine, çarçabuk, öte beri, masmavi, ışıl ışıl, acı acı, çoluk çocuk, pırıl pırıl, için için, büyük küçük, mavi mavi, serin serin, güriül güriül, sıpsıcak, kıpkırmızı, uzun uzun, ak pak, hayal meyal, tek tük, tatlı tatlı, hısum akraba, konu komşu, soy sop, sağlı sollu, tiril tiril, fırl fırl, çatur çatur, bembeyaz, kapkara, cümbür cemaat, pısrıklık mısırlıklık, ev bark, sıkı fıkı, eli ayağı, silip süpürmek, yorgun argın, içli dışlı, eski püskü, kilim milim, bet beniz, upuzun, bemberrak, huyu suyu, çeke çeke, eş dost, hemen hemen, acı acı, yepyeni, diplomatik miplomatik, üst baş, basbayağı, çil çil, harıl harıl, pırıl pırıl...*”

Eserde anlatıma güç ve zenginlik katan ikilemelerin yanında tabiat taklidi seslerden meydana gelen ve çocuklarda gerçeklik hissi uyandıran yansıma kelimelere de yer verilmiştir. Bu yansıma kelimeleri “*vıcır, güm, şıpırdamak, fışlatmak, hak tüh, gümbürdemek, zangırdamak, gürlmek, ıhlamak, haşıldamak, fııldamak, hurra, şaklatmak, cızz, çıt, ciyak, homurdanmak, şakırdamak, üüüüü, ihıcık, şıngırdamak, ding...*” şeklinde sıralayabiliriz.

Son olarak eserde yer alan, ilişki sözleri diyebileceğimiz kalıp ifadelerle değinelim. Bilindiği gibi, kalıp ifadeler her kültürde farklı şekilde ortaya çıkan ve bir milletin deyim ve atasözleri ile birlikte hassasiyetlerini ve hayata bakışını ortaya koyan kelimelerdir. “*darısı başıma, vesselam, yallah, uğurlu olsun, Allah rahmet eylesin, alimallah,*

vallahi, bre, sağ ol-, ruhuna fatiha, inşallah, ısmarlamak, çok şükür, sözüüm ona, Allaha ısmarladık, hayırlı yolculuklar, maşallah, merhaba, Tanrı akıllar versin..." eserde kullanılan başlıca ilişki sözleridir.

Sonuç

Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkçısı)'nın 'Yol Ver Deniz' isimli eseri, yazarında çocuklar için yazma bilinci olan eser, çocukların büyüme ve gelişme çağlarına uygun yazılmış bir eser ve her yaştan okuyucunun ilgisini çekebilen bir eser olduğu için nitelikli çocuk edebiyatı eseri olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, eserde yer alan hikâyelerin büyük bölümü, çocuğa görelilik, çocuksuluk ve içimizdeki çocuk şeklinde sıralayabileceğimiz çocuk edebiyatının ilkelerine uygunluk bakımından da kayda değer bir eserdir.

Eserdeki hikâyelerde, kahramanların iyi belirlenmiş, hayattan alınan canlı tipler olması, yine sınırlı şahıs kadrosu bulunması çocuk edebiyatı hedefleriyle paralellik göstermektedir. Eser, çocukların algı gelişimine, sosyal ve duygu gelişimine, kişilik gelişimine ve hayal gücünün zenginleşmesine ortam hazırlamak gibi çocuk edebiyatı hedeflerine hizmet etmektedir. Yine eserde, çocukların edebî eserlere ihtiyaç duyma sebepleriyle ilgili oldukça önemli özellikler de göze çarpmaktadır. Bu bağlamda edebiyatın hoş vakit geçirtici, eğlendirici olması; ruha canlılık verip yaşama gücünü artırması; hayatı keşfe yardım etmesi, rehberlik kaynağı olması, yaratıcı etkinliklere teşvik etmesi ve edebiyatın güzel bir dil olma özelliği bu eserin büyük ölçüde barındırdığı özellikler olarak değerlendirilebilir.

Edebî eserin değerini belirleyen ölçütlerden biri, belki de en önemlisi dil ve üslup özellikleridir. Yol Ver Deniz adlı eserin dil ve üslup özellikleri eserin kayda değer yönünü oluşturmaktadır. Yazarın, beş duyuyu ilgili kelimelere sıkça yer vermesi, anlatıma neşeli, canlı ve hareketli bir üslup özelliği katmıştır. Yine eserde, çocukların söz varlığını geliştirecek kelime, deyim, tabir, atasözü ve terimlere yer verilmesi, eserin dikkat çeken yönlerindedir. Özellikle çok sayıda deyim kullanılması, anlatımı güçlendirip hareketlendiren ikilemelere başvurulması, dil ve üslup açısından eserin değerini yükseltmiştir.

◆ Salim Pilav

Kaynakça

- AKALIN, Sami. (1970). Edebiyatımızda Terimler Sözlüğü, İstanbul: Varlık Yay.
- AKSOY, Ömer Asım.(1981). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-1, Ankara: TDK Yayınları.
- ALPAY, Meral ve ANHEGGER, Robert. (1975). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, İstanbul: Cem Yayınları.
- CÜCELOĞLU, Doğan. (1985). İçimizdeki Çocuk, İstanbul: Remzi Kitabevi,
- GÜLERYÜZ, Hasan. (2006). Yaratıcı Çocuk Edebiyatı, Ankara: Pegem A Yayınları.
- KABAĞAÇLI, Cevat Şakir. (2011). Yol Ver Deniz, Ankara: Bilgi Yayınları.
- OĞUZKAN, Ferhan. (2001). Çocuk Edebiyatı, Ankara: Anı Yayınları.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi. (1994). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TURAL, Sadık Kemal. (1993). Edebiyat Bilimine Katkılar, Ankara: Ecdad Yayınları.
- YAKICI, Ali. (2007). “Halk Bilimi ve Edebiyatı Ürünlerinin Çocuk Edebiyatının Doğuşuna Etkisi”, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı.
- YALÇIN, Alemdar ve AYTAS, Gıyasettin. (2003). Çocuk Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YAVUZER, Haluk. (1993). Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi,
- YÖRÜKOĞLU, Atalay. (1986). Çocuk Ruh Sağlığı, İstanbul: Özgür Yayınları.
- ZENGİN, Ahmet Yaşar ve ZENGİN, Nesrin. (2007). Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Truva Yayınları.

www.tdk.gov.tr

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yayınları

AN EVALUATION OF THE 'YOL VER DENİZ' STORY OF THE HALIKARNAS BALIKÇISI IN THE LIGHT OF JUVENILE LITERATURE PRINCIPLES

Salim PİLAV*

Abstract

Literary works are important at all ages for the shaping of thoughts and developing of feelings. Especially with children, literary works pave the way for literary pleasure, getting aesthetics point of view, and improving verbal ability. Moreover, when literary works use the language effectively and efficiently, they are very useful for loving of mother language and being conscious of its importance. Besides all these, there is a common sense that literary works pave the way for personal development.

In this study, the researcher has evaluated the principles of children's literature by focusing on *Yol Ver Deniz*, which was written for children by Cevat Şakir Kabaağaçlı. The researcher has concentrated on the content of this work and focused on its verbal features.

Accordingly, the researcher has concluded that *Yol Ver Deniz* paves the way for the improvement of children's perceptions, their growth both socially and emotionally, their personal development, and the enrichment of their imagination. Furthermore, the researcher has asserted that *Yol Ver Deniz* is an effective work for increasing children's verbal skills, including vocabulary choice, and the use of idioms, phrases, and proverbs.

Key Words: literature, child, children's literature, vocabulary, idiom

* Assistant Prof. Dr., Kırıkkale University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching